

**А. Бурутіна, студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ**

БІБЛІЙНИЙ ОБРАЗ МАРІЇ У "ПОВІСТІ ВРЕМ'ЯНИХ ЛІТ" ТА ПОЕМИ Т. ШЕВЧЕНКА "МАРІЯ": КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

У статті здійснено компаративний аналіз біблійного образу Марії у літописі "Повість врем'яних літ" та поемі Тараса Шевченка; виявлено особливості еволюції образу жінки у творах зовсім різних культурно-історичних епох, досліджено ретроспективні погляди у Тараса Шевченка і догматичні характеристики жіночих образів у середньовічному літописі.

Ключові слова: біблійний образ, Діва Марія, "Повість врем'яних літ", Тарас Шевченко, поема "Марія".

Первинним призначенням "Повісті врем'яних літ" було висвітлити утвердження християнства на Русі крізь призму історії східних слов'ян та генезису князівської влади. Тому не дивно, що в тексті так багато біблійних сюжетів та образів. На перший погляд звичайною є оповідь про народження Бога-Сина: *"...в літо 5500-те, послано було [архангела] Гавриїла в Назарет до діви Марії, із коліна Давидового, сказати їй: "Радуйся, обрадувана, Господь з тобою!" І від слів цих зачала вона в утробі своїй слово Боже, і народила сина, і дала ім'я йому Ісус..."* [1, 575].

Але саме з цих кількох рядків постає образ Марії у Нестора. Його Матір Божа повністю відповідає тексту Біблії, така інтерпретація є емблематичною для епохи, у яку був створений текст пам'ятки.

Натомість, у своїй поемі "Марія" Тарас Шевченко створює ледь не цілу біографію своєї героїні. Як писав Іван Дзюба: "Образ Богоматері настійно просився в Шевченкову поезію. В "Неофітах" він присутній мовби на відстані. На відстані молитви. Невдовзі вона постане всім своїм страдницьким і не по-святенницькому святим життям – у поемі "Марію" [2, 580].

Змальована звичайною сільською дівчиною, вдачею Марія не різниця від Катерини, наймички Ганни чи інших жіночих образів Тараса:

*Марія в наймичках росла.
Рідня була. Отож небога
Уже чимала піднялась,
Росла собі та виростала
І на порі Марія стала...
Рожевим квітом розцвіла* [3, 602].

У цьому контексті автор і надалі продовжує розкривати образ Матері Божої. Тому перед читачем постає олюднений та

українізований жіночий тип. Образ Марії "пронизаний" усім українським через змальований автором пейзаж, у якому українська природа поєднується з палестинською топонімією:

*Заквітчай голову дівочу
Лілеями та тим рясним
Червоним маком. Та засни
Під явором у холодочку,
Поки що буде.
Увечері, мов зоря тая,
Марія з гаю виходжає
Заквітчана. Фавор-гора,
Неначе з золота-серебра,
Далеко, високо сіяє... [3, 604]*

Завдяки Т. Шевченку, у нас є можливість побачити Марію у первинному значенні слова "матір". Трохим Зіньківський з приводу цього зазначив: "В Марії поет знайшов змогу виразити сюжет, може в нерівній, але глибокій і людяній думці. Євангелісти, а за ними й усі поети християнські надавали Діві Марії роль пасивну і недбалу. Шевченко, навпаки, в сміливій інтенції, показує нам матір, що надихнула малому Ісусові думку, що він стане спасителем усіх людей. Вона готує його до цієї великої задачі" [4]. Її любов до сина сповнена готовності до самопожертви, прагнення допомогти йому у здійсненні високої життєвої місії:

*І принесе
Води погожої, і вмиє
Утомлені стопи святис,
І пити дасть, і отрясе,
Одує прах з його хітона,
Зашиє дірочку та знову
Під смокву піде. І сидить
І дивиться, о Всесвятая!
Як Син той скорбний спочиває [3, 618].*

Шевченковій Марії притаманна амбівалентність почуттів, що виявленні через оксюморон "мерзло і пеклось". Вона, як і більшість жіночих образів Т. Шевченка, піддатлива почуттям, які настільки сильно і швидко проймають її серце, що є відчуття невизначеності:

*І словеса його святис
На серце падали Марії,
І серце мерзло і пеклось! [3, 606]*

Протилежну позицію займає Тарас Шевченко і у питанні непорочності Богоматері. Але це питання залишається спірним, як стверджує І. Дзюба: "Критики догмата непорочності Марії вказували на суперечності в Євангеліях, деякі місця яких витлумачувалися в тому сенсі, що Ісус Христос походив з роду Давидового й

Авраамового та мав братів і сестер" [2, 581–582]. З огляду на це, Тарас Григорович лише підтримував позицію критиків:

*Марія встала та й пішла
З глеком по воду до криниці.
І гость за нею, і в ярочку
Догнав Марію...
Холодочком
До сходу сонця провели
До самої Тиверіади
Благовістителя [3, 606].*

Т. Шевченко дозволяє собі позбавити образ таїнства, з цим самим представляючи читачеві звичайну жінку, якій не підвладно вгамувати пориви пристрасті. До того ж, ця сцена походження Бога-Сина зрівнює його та Марію з людьми, показуючи цим самим, що кожен може наблизитися до божественного. Марія – звичайна людина, але на її долю покладено місію народження іншої людини, Людини-Спасителя.

Проте Тарас Шевченко не заперечує величчя святої Марії. В тексті його поеми зустрічаються звертання, що нагадують про величність та біблійність персонажу:

*Достоїнопітая! благаю!
Царице неба і землі!
Вонми їх стону і пошли
Благий кінець, о всеблагая! [3, 601];*

*...Свою головоньку смутную,
Свою головоньку святую [3, 603];*

...Святії думоньки твої? [3, 603].

Погоджуємося з думкою І. Дзюби: "Т. Шевченко говорить про Марію й вищою мірою побожно, й водночас із тією інтимністю, із тією безпосередністю співпереживання, що і про свою Катерину, Наймичку або тих безіменних дівчат, до яких постійно звертається зі словами спочування та застереження" [2, 583].

Отже, на противагу образу Марії з "Повісті врем'яних літ" Нестора – міфологізованого та піднесеного над усім людським –, Шевченків образ Марії одночасно є сакральним та вписаний у біблійний канон, тобто "рівний серед рівних".

Аналізуючи образ Марії та Тараса Шевченка, можна знайти як спільне так і відмінне. У обох авторів за основу взято один образ, якому передуює постать Святої Марії / Матері Божої з Біблії. Зовсім різною є зображення цього образу. У Нестора образ повністю взятий з Біблії і актуальний лише у момент зачаття та народження Сина-Бога. У поета Марія сакралізована, але є перш за все людиною. До того ж, Т. Шевченко наділяє образ такою

багатогранністю, якої вона не має ні в Біблії, ні в Нестора. Шевченкова Марія індивідуалізована, олюднена та з українською вдачею. Обидва образи еволюціонують один відносно одного: Нестор змалював емблематичний образ, тому що у період його творчості звеличували усе священне та біблійне, підносячи його над людським. Т. Шевченко переосмислює постать Діви Марії, розкриває своє бачення без остраху, бо релігія та віра у період його життя мали інше значення та місце у суспільному житті, тому його завданням було наблизити Марію та Сина-Бога до людей, "спустивши їх з неба на землю".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюба І. Тарас Шевченко / Іван Дзюба. – К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2005. – 704 с.
2. Зіньківський Т. Писання трохима Зіньківського – Львів, 1896. – Т. 2. – 324 с.
3. Золоте слово / [за ред. проф. Яременка В.]. – К.: Аконт, 2002. К. 1. – 784 с.
4. Ключек Г. Поетика візуальності Тараса Шевченка: монографія / Г. Ключек. – К.: Академвидав, 2013 (Серія "Монограф"). – 256 с.
5. "Повість вremenних літ" // <http://litopys.org.ua>
6. Шевченко Т. Г. Кобзар. – Харків: Школа, 2005. – 688 с.

Надійшла до редколегії 11.03.14

Бурутина А.

Библейский образ Марии в "Повести временных лет" и в поэме Тараса Шевченко "Мария"

В статье анализируется библейский портрет Марии в "Повести временных лет" и в поэме Т. Шевченко "Мария"; эволюция портрета женщины в писателей совсем разных эпох; исследование ретроспективных взглядов в Тараса Шевченко та догматических характеристик женских портретов в средневековой летописи Нестора.

Ключевые слова: библейный образ, Дева Мария, "Повесть временных лет", Тарас Шевченко, поэма "Мария".

Burutina A.

The biblical image of Virgin in "The Primary Chronicle" and in the poem of Taras Shevchenko "Maria"

The article tells about the comparative analysis of the biblical image of the Virgin in the Chronicle of Nestor and poem by Taras Shevchenko; evolution of the image of woman in works of writers in different époques, retrospective study looks of Taras Shevchenko and dogmatic characteristics of female characters in a medieval chronicle of Nestor.

Key words: biblical character, Virgin, "The Primary Chronicle", Taras Shevchenko, the poem "Maria".